

BÖLÜM 8

ADÖLESAN DÖNEMDE BAĞIMLILIK

Merve ARSLAN¹

GİRİŞ

Fiziksel büyüme, cinsel gelişme ve psikososyal olgunlaşma gibi pek çok değişimin yaşandığı adölesan dönemi, çocukluktan erişkinliğe geçiş sürecidir (1). Bu dönemde yaşanan psikolojik değişim, aileden bağımsız bir kimlik oluşturma, sosyal çevrede kabul görme, problemlerin yarattığı olumsuz duygulardan hızlıca uzaklaşma çabası riskli davranışlara yönelmelerine neden olabilmektedir (2). Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi (CDC) gençlerde hastalık ve ölümlere yol açan altı riskli sağlık davranışı olduğunu bildirmektedir. Bunlar; şiddet ve neden olduğu sorunlar, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve riskli gebelikler, alkol ve diğer maddelerin kullanımı, sigara içme, dengesiz beslenme ve hareketsizliktir. Özellikle sigara ve alkol kullanımı gibi pek çok riskli davranışın temeli adölesan dönemde atılmaktadır. Adölesanlar kendini ispatlama ve kabul görme çabası nedeniyle bu riskli davranışlara yönelebilmekte ve bunu bir yaşam tarzı olarak benimseyebilmektedir. Ya da bu davranışları yaşadıkları sorunlara bir çözüm yolu olarak görebilmektedir (3). Adölesan dönemdeki bağımlılıklar kendi başına riskli bir davranış olmakla birlikte suça karışma, tehlikeli cinsel birliktelikler gibi diğer riskli davranışlara da zemin oluşturmaktadır (4, 5).

Bağımlılık; kişinin bir madde ya da davranış üzerinde kontrolünü kaybetmesi, zarar gördüğü halde bu davranışı sürdürmesi, dozunu giderek artırması ve kendini iyi hissetmek için sürekli bu madde ya da davranışın arayışı içinde olması durumudur (6, 7). Bağımlılık, bir maddeye (alkol, sigara, uyuşturucu gibi), davranışa (oyun bağımlılığı, internet bağımlılığı gibi) veya aktiviteye (spor bağımlılığı, alışveriş bağımlılığı gibi) karşı olabilmektedir. Bağımlılık türlerine göre farklı tanı kriterleri olmasına rağmen bazı ortak noktalar bulunmaktadır. Bunlar;

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü,
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD., mcakirli@ogu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-0363-4642
DOI: 10.37609/akya.3884.c2095

KAYNAKLAR

1. Akbaş E, Yiğitoğlu G. Adölesan Dönemde Psikososyal Sorunlar. *OPUS International Journal of Society Researches*; 2021; 18(43):7277-7299.
2. Onar G, Odabaş İS, Canbolat Z. Adölesan Döneminin Psikolojik Profili, Sorunları ve Koruyucu Sağlık Hizmetleri. *Turkey Health Literacy Journal*; 2021; 2(1):52-66.
3. Saka G. Dünyada ve Türkiye’de Adölesanın Sağlık Sorunları. In: Haspolat YK, Aktar F (eds.) *Adölesan Sağlığı ve Hastalıkları*. Cinius Yayınları; 2016. p. 33-43.
4. Ritchwood TD, Ford H, DeCoster J, Sutton M, Lochman JE. Risky sexual behavior and substance use among adolescents: A meta-analysis. *Children and youth services review*; 2015; 52: 74-88.
5. Becker SJ, Nargiso JE, Wolff JC, Uhl KM, Simon VA, Spirito A, Prinstein MJ. Temporal relationship between substance use and delinquent behavior among young psychiatrically hospitalized adolescents. *Journal of Substance Abuse Treatment*; 2012; 43(2): 251-259.
6. Baysan Arabacı L, Ayakdaş Dağılı D, Taş G. Madde kullanım bozukluklarında duyu düzenleme gücü ve hemşirelerin rol ve sorumlulukları. *Bağımlılık Dergisi*; 2018; 19(1): 10-16.
7. Arslan A. Üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *International e-Journal of Educational Studies*; 2020; 4(7): 27-41.
8. American Psychiatric Association. *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*. 5th (Text Revision) ed. 2022.
9. Ayık B. Ergenlerde Bağımlılığa Götüren Riskli Davranışlar. In: Dilbaz N, Göçgeçöz I, Noyan O, Kazan Kızılkurt Ö (eds.) *Bağımlılık Tanı ve Tedavi Temel Kitabı*. Ankara: Ankara Nobel Tıp Kitabevleri; 2021. p.559-570.
10. Demirezen D. Çocuklarda madde bağımlılığı. In: Arslan S, Eker F (eds.) *Çocuklarda Psikososyal Sorunlar*. Ankara: Akademisyen Kitabevi; 2021. p. 143-162.
11. Arslan Özkul S, Apaydın Kaya Ç, Ünal PC, Akman M, Çifçili S, Uzuner A. İstanbul’da aile sağlığı merkezlerinde koruyucu adölesan sağlığı yaklaşımında kaçırılmış fırsatlar. *Türk Fam Phy*; 2015; 6(1):18-29
12. Timur A, Metin S, Bakiş B. Adölesanlarda Teknoloji Bağımlılığı. *Medical Research Reports*; 2023;6(3):153-163.
13. Ayas T, Horzum MB. İlköğretim Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı ve Aile İnternet Tutumu. *Turkish Psychological Counseling & Guidance Journal*; 2013; 4(39): 46-57.
14. Yüncü Z. Ergenlerde Madde Bağımlılığı In: Dilbaz N, Göçgeçöz I, Noyan O, Kazan Kızılkurt Ö (eds.) *Bağımlılık Tanı ve Tedavi Temel Kitabı*. Ankara: Ankara Nobel Tıp Kitabevleri; 2021. p. 572-580.
15. Çam HH, Nur N. Adölesanlarda internet bağımlılığı prevalansı ile psikopatolojik semptomlar ve obezite arasındaki ilişkinin incelenmesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*; 2015;14(3):181-188.
16. Veysi A, Karaman H, Yaman ÖM. Gençlerin esrar kullanımında akran/arkadaşlık ilişkilerinin etkisi: Bingöl ili örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*; 2020; 21(50): 129-161.
17. Elik B, Karadeniz H. Tütün Bağımlılığı, Madde Bağımlılıkları ve Davranışsal Bağımlılıklar. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*; 2025; 14(1): 420-428.
18. World Health Organization. WHO report on the global tobacco epidemic, 2023: protect people from tobacco smoke. (09/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/publications/i/item/9789240077164> adresinden ulaşılmıştır.)
19. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). Türkiye Sağlık Araştırması 2022 raporu. (09/04/2024 tarihinde <file:///C:/Users/90554/Downloads/turkiye%20sa%C71ık%20arastirmasi%202022%20raporu.pdf> adresinden ulaşılmıştır.)
20. Uysal Z, Hatipoğlu E. Bir Hastanenin Aile Hekimliği Polikliniğine Başvuran Hastaların Sigara İçme Durumları: Ankara Örneği. *The Medical Journal of Mustafa Kemal University*; 2018; 9(34): 81-89.

21. Yuan M, Cross SJ, Loughlin SE, Frances ML. Nicotine and the adolescent brain. *The Journal of physiology*; 2015; 593(16): 3397-3412.
22. Şengezer T, Aslan C. Tütünle İlişkili Bozukluklar. In: Dilbaz N, Göğceğöz I, Noyan O, Kazan Kızılkurt Ö (eds.) *Bağımlılık Tanı ve Tedavi Temel Kitabı*. Ankara: Ankara Nobel Tıp Kitabevleri; 2021. p. 237-260.
23. Makadia LD, Roper PJ, Andrews JO, Tingen MS. Tobacco use and smoke exposure in children: new trends, harm, and strategies to improve health outcomes. *Current allergy and asthma reports*; 2017; 17(8):1-15.
24. Selekoğlu Ok Y, Öztürk C. Çocuklarda Tütün Bağımlılığı ve Hemşirelik Yaklaşımları. In: Öztürk C (ed.) *Çocuklarda Bağımlılık ve Hemşirelik Yaklaşımları*. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2021. p.7-14.
25. Evren C, Ogel K, Ciftci Demirci A, Evren B, Goksan Yavuz B, Bozkurt M. Prevalence of lifetime tobacco, alcohol and drug use among 10th grade students in Istanbul. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni-Bulletin of Clinical Psychopharmacology*; 2014; 24(3): 201-210.
26. Can Eke B, Yüce Y. Türkiye’de yeni üretilen ve geliştirilmekte olan nikotin ve tütün ürünleri ile ilgili yasal düzenlemeler. *Turkish Bulletin of Hygiene & Experimental Biology*; 2022; 79(3):567-578.
27. Barrientos-Gutierrez I, Lozano P, Arillo-Santillan E, Morello P, Mejia R, Thrasher JF. “Technophilia”: A new risk factor for electronic cigarette use among early adolescents? *Addictive behaviors*; 2019; 91: 193-200.
28. Alver İA. Elektronik sigara (e-sigara) likit ve aerosollerinin halk sağlığı üzerine etkileri. *Tepecik Eğit. ve Araşt. Hast. Dergisi*; 2021;31(1):9-15.
29. Veliz P, Eisman A, McCabe SE, Evans-Polce R, McCabe VV, Boyd CJ. E-cigarette use, polytobacco use, and longitudinal changes in tobacco and substance use disorder symptoms among US adolescents. *Journal of Adolescent Health*; 2020; 66(1): 18-26.
30. Yeşiltaş A. Mpower politikası sonrası ergenlerde tütün ve tütün ürünleri kullanımı: Sistematik derleme. *Bağımlılık Dergisi*; 2020; 21(2): 137-148.
31. Organization, W.H. *Global Status Report on Alcohol 2004*. (29/08/2025 tarihinde <https://www.who.int/publications/i/item/global-status-report-on-alcohol-2004> adresinden ulaşılmıştır.)
32. Eryılmaz G, Arıkan Z. Alkol Kullanım Bozukluğu. in *Bağımlılık Tanı ve Tedavi Temel Kitabı*, I.G. Nesrin Dilbaz, Onur Noyan, Özlem Kazan Kızılkurt, Editor. 2021, Ankara Nobel Tıp Kitabevleri: Ankara. p. 101-110.
33. Organization, W.H. *Global status report on alcohol and health 2018*. 2018; (09/04/2024 tarihinde <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/274603/9789241565639-eng.pdf> adresinden ulaşılmıştır.)
34. Health, N.I.o., *National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism. Drinking Levels Defined*. 2016.
35. Hurley TD, Edenberg HJ. Genes encoding enzymes involved in ethanol metabolism. *Alcohol research: current reviews*; 2012; 34(3): 339.
36. Güngör BB, Gülseren Ş, Dalmış A, Zorlu N. Alkol bağımlılığı başlangıç yaşı ve aile öyküsünün dürtüsellik ve kompulsivite ile ilişkisi. *Anatolian Journal of Psychiatry*; 2013; 14(3):267-274.
37. Marshall EJ. Adolescent alcohol use: risks and consequences. *Alcohol and alcoholism*; 2014; 49(2): 160-164.
38. Şanver TM, Özvarış ŞB. Adölesan Dönemde Riskli Sağlık Davranışları: Ebeveyn, Okul, Akranların Rolü. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*; 2023; 32(4): 321-327.
39. Lees B, Meredith LR, Kirkland AE, Bryant BE, Squeglia LM. Effect of alcohol use on the adolescent brain and behavior. *Pharmacology Biochemistry and Behavior*; 2020; 192: 172906.
40. Doğan S, Küçükgöncü S. Alkol ve alkol bağımlılığı: Cinsellik, uyku, yeme bozuklukları. *Türkiye Klinikleri Journal of Psychiatry Special Topics*; 2010; 3(3): 95-99.
41. Karaaziz M, Çelikay Söyler H. Çocuk ve Ergenlerde Alkol Bağımlılığı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*; 2024; 16(2):239-250.

42. Nalbantoğlu İ, Tuncay T. Madde bağımlılarının ve ailelerinin bağımlılıkla mücadele deneyimlerinin incelenmesi. *Bağımlılık Dergisi*; 2023; 24(2): 207-226.
43. Kurupınar A, Erdamar G. Ortaöğretim öğrencilerinde görülen madde bağımlılığı alışkanlığı ve yaygınlığı: Bartın ili örneği. *Sosyal Bilimler Dergisi*; 2014; 16(1): 65-84.
44. Uzun S, Kelleci M. Substance abuse in high school students: their self efficacy to avoid substance abuse and related factors. *Dusunen Adam-Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*; 2018; 31(4):356-363.
45. Yüksel BC, Mortan Sevi O. Substance use-related factors and psychosocial characteristics among Turkish adults with early-and late-onset substance use disorder. *Journal of Ethnicity in Substance Abuse*; 2024; 23(1):128-149.
46. Aslan R, Aydoğdu M, Akgür SA. Toxicological evaluation of alcohol and substance abuse in children and adolescents. *Journal of ethnicity in substance abuse*; 2022; 29: 1-15.
47. Altunkürek ŞZ, Özer EN. Lise Öğrencilerinin Madde Bağımlılığına Yönelik Görüş ve Bilgilerinin Belirlenmesi. *Bağımlılık Dergisi*; 2020; 21(3): 236-246.
48. Arseneault L, Cannon M, Witton J, Murray RM. Causal association between cannabis and psychosis: examination of the evidence. *The British journal of psychiatry*; 2004; 184(2): 110-117.
49. Ryan SR, Friedman CK, Liang Y, Lake SL, Mathias CW, Charles NE, Acheson A, Dougherty DM. Family functioning as a mediator of relations between family history of substance use disorder and impulsivity. *Addictive disorders & their treatment*; 2016; 15(1): 17-24.
50. Saladino V, Mosca O, Petrucci F, Hoelzlhammer L, Lauriola M, Verrastro V, Cabras C. The vicious cycle: problematic family relations, substance abuse, and crime in adolescence: a narrative review. *Frontiers in psychology*; 2021; 12: 673954.
51. Felner JK, Wisdom JP, Williams T, Haley SJ, Jun HJ. Stress, coping, and context: Examining substance use among LGBTQ young adults with probable substance use disorders. *Psychiatric services*; 2020; 71(2): 112-120.
52. Chekib Z, Zammit N, Manel L, Menel M, Elghardallou M, Jihen S, Ali M, Thouraya A. Illicit substance use among Tunisian college students: prevalence and risk factors. *International journal of adolescent medicine and health*; 2018; 30(6)
53. Lee-Winn AE, Mendelson T, Johnson RM. Associations of personality traits with marijuana use in a nationally representative sample of adolescents in the United States. *Addictive behaviors reports*; 2018; 8: 51-55.
54. Soy İT, Zorlu S. Madde bağımlılığı tanısı almış bireylerde benlik saygısı ve sosyal dışlanma algıları arasındaki ilişki. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*; 2020; 36(2): 73-86.
55. Kim Y, Kim K, Chartier KG, Wike TL, McDonald SE. Adverse childhood experience patterns, major depressive disorder, and substance use disorder in older adults. *Aging & mental health*; 2021; 25(3): 484-491.
56. Pengpid S, Peltzer K. Early substance use initiation and psychological distress among adolescents in five ASEAN countries: A cross-sectional study. *Psychology research and behavior management*; 2019; 12: 1003-1008.
57. Karataş H, Kandemir H, Basmacı Kandemir S, Akın R. Lise öğrencilerinde riskli madde kullanımının incelenmesi. *Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*; 2015; 13(1): 23-31.
58. Ayhan F, Çöplü M, Türkmen A. Adölesanların madde bağımlılığından korunmaya ilişkin öz yeterlikleri ile ebeveyn bağlanma düzeyleri arasındaki ilişki. *Bağımlılık Dergisi*; 2021; 22(3): 285-296.
59. Das JK, Salam RA, Arshad A, Finkelstein Y, Bhutta ZA. Interventions for adolescent substance abuse: An overview of systematic reviews. *Journal of Adolescent Health*; 2016; 59(4): S61-S75.
60. Gray KM, Squeglia LM. Research Review: What have we learned about adolescent substance use? *Journal of child psychology and psychiatry*; 2018; 59(6): 618-627.
61. World Health Organization. Substance Abuse 2023. (09/04/2024 tarihinde <https://www.afro.who.int/health-topics/substance-abuse> adresinden ulaşılmıştır).

62. Albayrak S, Balci S. The prevention of substance abuse in young adults. *Journal of Education and Research in Nursing*; 2014; 11(2): 30-37.
63. Livingston JD, Milne T, Fang ML, Amari E. The effectiveness of interventions for reducing stigma related to substance use disorders: a systematic review. *Addiction*; 2012; 107(1): 39-50.
64. Van Boekel LC, Brouwers EPM, Van Weeghel J, Garretsen HFL. Stigma among health professionals towards patients with substance use disorders and its consequences for healthcare delivery: systematic review. *Drug and alcohol dependence*; 2013; 131(1-2): 23-35.
65. Aydoğdu F. Dijital oyun oynayan çocukların dijital oyun bağımlılıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*; 2018; 6(31): 1-18.
66. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması 2021 (09/04/2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuklarda-Bilisim-Teknolojileri-Kullanım-Arastirmasi-2021-41132> adresinden ulaşılmıştır).
67. Tuna Ö, Darçın AE. İnternet Bağımlılığı ve İnternette Oyun Oynama Bozukluğu. In: Dilbaz N, Göğceğöz I, Noyan O, Kazan Kızılkurt Ö (eds.) *Bağımlılık Tanı ve Tedavi Temel Kitabı*. Ankara: Ankara Nobel Tıp Kitabevleri; 2021. p. 292-300.
68. Ayrın G. Adölesanlarda internet bağımlılığı kaygı ve saldırgan davranışlar arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Karya Journal of Health Science*; 2023; 4(2): 99-103.
69. Özdemir S, Bülbül F, Balci S, Türköz A. 11-18 yaş arasındaki adölesanların internet bağımlılık düzeyleri. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*; 2020; 9(2): 83-92.
70. Eroğlu A, Bayraktar S. İnternet bağımlılığı ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*; 2017; 3(1): 184-199.
71. Işık I, Ergün G. Determining the Relation between Turkish Middle-School Students' Internet Addiction and Perceived Social Support from Family. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*; 2018; 5(3):527-542.
72. Wu CST, Wong HT, Yu KF, Fok KW, Yeung SM, Lam CH, Liu KM. Parenting approaches, family functionality, and internet addiction among Hong Kong adolescents. *BMC pediatrics*; 2016; 16: 1-10.
73. Köyçeğiz E, Vançelik S, Yılmaz S. Adölesanlar arasında internet bağımlılığı prevalansı ve etkili faktörler: Erzurum ili örneği. *Turkish Journal of Public Health*; 2022; 20(3): 294-304.
74. Şimşek İşliyen F, İşliyen M. Çocukların medya algısının resimler üzerinden analizi. *Global Media Journal: Turkish Edition*; 2015; 5(10):271-287.
75. Demiray T, Doğruyol S, Kazan Kızılkurt Ö. Bağımlılık Hemşireliği In: Dilbaz N, Göğceğöz I, Noyan O, Kazan Kızılkurt Ö (eds.) *Bağımlılık Tanı ve Tedavi Temel Kitabı*. Ankara: Ankara Nobel Tıp Kitabevleri; 2021. p. 678-680.
76. Seher A, Küçük S. Adölesanlarda Sosyal Medya Kullanımı, Siber Zorbalık, Yalnızlık İlişkisi ve Hemşirelik. *Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*; 2022; 5(2): 34-44.
77. Gülbetekin E, Güven E, Tuncel O. Adölesanların Dijital oyun bağımlılığı ile fiziksel aktivite tutum ve davranışlarını etkileyen faktörler. *Bağımlılık Dergisi*; 2021; 22(2): 148-160.
78. Özparlak A, Karakaya D. Ergenlerde İnternet Bağımlılığı ile İlişkili Ailesel Faktörler ve Hemşirelik Bakımı. *Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences*; 2020; 12(2): 291-299.
79. Arabacı LB, Gülsenay T, Dikeç G. Çocuk ve ergenlerde madde kullanımı, suç yönelme, ruhsal bozukluklar ve hemşirelik bakımı. *Bağımlılık Dergisi*; 2017; 18(4): 135-144.